

Otto Ruge "Felttoget"

102671

Avviklingen

NORGES KRIG SKAL FORTSETTE

Da jeg kom til regjeringsskonferansen i Tromsø, hvor også Stortingspresident Hambro deltok, viste det seg at Regjeringen allerede hadde tatt den beslutning som jeg ønsket. Saken var forsåvidt klar. Det var også besluttet at alt av marinens materiell som var sjøgående, skulle følge med Kongen og Regjeringen over til England, og det var meningen å fortsette med den organisasjon av nye flyavdelinger og tropper i England som vi allerede hadde startet. Jeg tror at det var denne dag at også general Fleischer var kalt inn til Tromsø, så han og jeg begynte å diskutere hvordan vi i tilfelle skulle ordne tilbaketrekningen og avviklingen. Men foreløpig holdt jeg fast ved at angrepet mot Bjørnefjell skulle presses frem, slik at vi om mulig skulle ha den sak avgjort iallfall.

Regjeringen ville at jeg skulle følge med over til England som dens militære rådgiver, og for å overta ledelsen og organisasjonsarbeidet der borte. Jeg var uenig i det. Det var naturligvis fristende for mig på den måten å få anledning til å fortsette krigen personlig også, men jeg mente allikevel at det var en uriktig løsning. Jeg forklarte Regjeringen at jeg allerede en gang i Sør-Norge hadde forlatt mine slagne tropper, da de måtte kapitulere. Skulle jeg nu gjenta dette i Nord-Norge også, ville jeg «miste mitt ansikt» for å tale i skuespiller sproget. Jeg ville komme til England som en slagen general, og det ville være lett for propagandaen å gi mig karakter av en flyktende general også. Og på de premisser ville Regjeringen ha liten glede av mig under en fortsatt krigføring. Det var derfor bedre at general Fleischer fulgte med Regjeringen over. Han var i øieblikket den eneste general i Europa som hadde kjempet seierrikt mot de tyske tropper, og enhver ville forstå at han reiste efter ordre. Ingen kunne derfor betegne ham som en flyktende general.

Mine argumenter virket ikke så overbevisende på Regjeringen, og general Fleischer, som følte sig sterkt knyttet til Nord-Norge og sine avdelinger der, bad inntrengende om at jeg måtte reise og han bli igjen for å ordne kapitulasjonen. Resultatet ble at Regjeringen utsatte sin avgjørelse, og at vi skulle tenke nærmere på det. Da jeg reiste fra Tromsø, om kvelden 3. juni formodentlig, telefonerte jeg til Kongen og bad om å få komme innom der på hjemveien. Jeg kom dit kl. 12 om natten, og Kongen, Kronprinsen og jeg gikk så igjennom hele situasjonen i et par timers samtale. Kongen var enig med mig i

at jeg burde bli igjen i Norge, og lovet å støtte mig i det når saken kom i statsråd. Kronprinsen leste op for mig sin betraktning over situasjonen, som han hadde skrevet ned for eget bruk. Jeg var nesten forbauset over hvor klart og sikkert han hadde tatt poenget i situasjonen og vurdert konsekvensene og de forskjellige alternativer. Kronprinsen ønsket å bli igjen sammen med mig for å gå i krigsfangenskap sammen med avdelingene, og jeg støttet ham i det. Under den videre samtale utover natten sa jeg allikevel at det også var nødvendig å overveie hvordan den konstitusjonelle situasjon ville bli, hvis Kongen skulle dø i utlandet og Kronprinsen satt i fangenskap i Norge. Vår samtale var så alvorlig og så opriktig, og situasjonen var jo så avgjørende, at jeg fant å kunne legge frem til overveielse også dette alternativ. Vi skiltes kl. 2 om natten, og jeg kjørte hjem til mitt kvarter for å ordne det som måtte være der, og notere mig hovedpunktene i den proklamasjon det ville bli nødvendig å utstede når vi kapitulerte.

Neste dag reiste jeg så på ny inn til Tromsø til fornyede konferanser, og reiste på veien innom Kongens kvarter for å forelegge ham mitt utkast til proklamasjonen. Kongen sa mig da at han ikke hadde sovet om natten, men hadde tenkt over situasjonen videre, og spesielt hadde tenkt på det jeg hadde sagt om hvordan den konstitusjonelle stilling ville bli hvis han skulle dø mens Kronprinsen var i fangenskap. Isåfall, sa han, ville Regjeringens konstitusjonelle stilling bli vanskelig, fordi det da ikke ville være noen «Konge i statsråd». Derfor var han kommet til at Kronprinsen allikevel måtte følge ham til England, slik at Kongens efterfølger var disponibel hvis han selv skulle falle fra. Jeg sa at jeg jo ikke var noen statsrettslærd, men at det Kongen sa forekom mig å være god jus, og under de omstendigheter måtte jeg være enig med Kongen i at Kronprinsen fikk være med til England. Kronprinsen var meget bedrøvet over dette, men jeg fremholdt for ham at de konstitusjonelle hensyn her måtte gå foran de militære, så han fikk finne sig i sin skjebne.

Jeg ble i Tromsø 4., 5. og 6. juni, såvidt jeg husker. General Fleischer kom inn til ytterligere konferanser der, og det var konferanser med en rekke forskjellige myndigheter. Det var jo mange ting som måtte ordnes nu og tas bestemmelse om. Jeg sloss hele tiden videre med Regjeringen om hvorvidt jeg skulle følge med eller ikke, men da jeg til slutt fikk en skriftlig henstilling fra den samlede Regjering om å følge med til England, kunne jeg bare si at en slik henstilling måtte jeg betrakte som en ordre, og at jeg skulle følge med, men at jeg var uenig i beslutningen, så fristende det enn kunne være for mig å få fortsette min militære virksomhet.

Til Tromsø var nu kommet oberst Strugstad, som lenge hadde opholdt sig i de besatte områder sydpå uten å være kommet i krigsfangenskap. Da det lot til at det var en del friksjoner ved legasjonen i Stockholm med hensyn til de militære anliggender, ble forsvarsministeren og jeg enige om at oberst Strugstad skulle gå til Stockholm som militærattaché, og at de offiserer som var

ved legasjonen før skulle underlegges ham. Oberst Strugstad fulgte så mig hjem til Overkommandoens kvarter, og her samlet jeg om kvelden alle Overkommandoens offiserer for å meddele dem hvordan situasjonen var og hvilke beslutninger som var tatt. Mine meddelelser gjorde som rimelig kan være, et dypt inntrykk selv om de ikke kom helt uventet på dem. Det var allerede begynt å gå rykter om at de allierte forberedte sin retrett. Blandt annet var flyvesjefen, kaptein Reistad, kommet kvelden i forveien fra Bardufoss og hadde sagt: «Her går vi og aner krig og ingen fare, og så blir vi plutselig opskaket av de villeste fredsrykter.» Han hadde alltid sin egen måte å si tingene på.

Overkommandoens offiser var bedrøvet over at jeg skulle forlate dem. Jeg kunne naturligvis bare være glad for det personlig, eftersom det stemte med mitt personlige syn, men jeg sa dem at jeg følte Regjeringens henstilling som en ordre, og at det ikke var mere å gjøre med den saken. Men neste morgen bad generalstabssjefen mig om jeg ville ta imot samtlige Overkommandoens offiserer. Han førte selv ordet på forsamlingens vegne, og henstilte inntrengende til mig å forandre min beslutning, fordi han var redd for at hærens og folkets moral ville få en knekk hvis jeg forsvant i denne krisesituasjon. Jeg svarte ham at jeg hadde utdebattert saken med Regjeringen, men at jeg var villig til å la andre forsøke å få Regjeringen til å endre sin beslutning med hensyn på mig. Og jeg tok så med mig til Tromsø generalstabssjefen som representant for troppene i Nord-Norge; oberst Strugstad, som nettopp var kommet med friske inntrykk søfra, som representant for de besatte områder; og pressesjefen, redaktør Gotaas, som skulle representere det sivile syn på saken. I Tromsø snakket så disse tre herrer med Stortingspresidenten og forskjellige av Regjeringens medlemmer, og resultatet ble at det i statsråd 7. juni ble overdratt til mig å ta ledelsen i Nord-Norge når Regjeringen reiste og å ordne kapitulasjonen, hvorefter jeg så beordret general Fleischer til å følge med Regjeringen over til England. Der var jo på forhånd også general Stefens, og med disse to hver for sig utpreget dyktige divisjonssjefer ville Kongen og Regjeringen ha generaler nok til sin disposisjon.

Den 7. juni tok jeg så i Tromsø avskjed med alle dem jeg så lenge hadde arbeidet sammen med – Regjeringens medlemmer, fremmede ministre, militærattachéer o.s.v. – og fulgte dem på bryggen da de reiste. Et par timer før avreisen kom to av de unge regjeringssekretærer til mig og bad mig på alle de unges vegne om mitt råd om de skulle følge Regjeringen til England eller melde sig tilbake til Administrasjonsrådet i Oslo. Jeg sa til dem at Administrasjonsrådet sikkert skaffet sig den hjelp det trengte, og at de derfor ville gjøre landet den beste tjeneste ved å følge med sine respektive statsråder til England. Det ville sikkert bli nok å gjøre for dem der. Og på mitt råd reiste de så, og det er mitt sikre håp at de ikke vil ha angret på å følge mitt råd når de en gang på nytt vender tilbake til sine koner og barn og til et fritt Norge.

Et par timer efter at Regjeringen og det personale som forøvrig skulle til

AVVIKLINGEN AV FELT TOGET

Da Kongen og Regjeringen var reist om ettermiddagen den 7. juni, ble jeg i Tromsø til over natten, da jeg fremdeles hadde adskillig å ordne der. For det første var det enda ikke absolutt avgjort at vi skulle komme til å kapitulere. Allerede for en god tid siden var det kommet et forslag fra den svenske regjering om at den skulle søke å formidle en slags våbenstillstand mellom oss og tyskerne, og slik at svenske tropper skulle besette Narvik-banen og de allierte forlate Norge. Vi skulle så beholde området nord for Narvik og tyskerne beholde resten av landet. Det forslag hadde jeg bekjempet ut fra det syn at de allierte for det første sikkert ikke ville gå med på det, og for det annet fordi det ville sette en stopper for ethvert senere forsøk på å gjenerobre Sør-Norge. Jeg hadde dessuten en mistanke om at forslaget kanskje egentlig var av tysk opprinnelse, som et forsøk på å redde de tyske tropper ved Narvik fra et nederlag som jeg den gang regnet med som sikkert. Regjeringen var enig med mig, og forslaget ble den gang avvist.

Nu da de allierte ville trekke sig ut av Nord-Norge, forsøkte Regjeringen å ta saken op igjen med Sverige. Det var jo liten sansynlighet for at tyskerne ville gå med på det nu, men det kunne jo være en mulighet for at den tyske regjering kanskje ville foretrekke ikke å komme i direkte kontakt med russerne på vår østgrense og derfor ville ha iallfall Finnmark liggende som en slags liten bufferstat mellom sig og russerne. Noe svar fra Stockholm var enda ikke kommet og utenriksministeren, Koht, skulle derfor vente i Tromsø til 8. juni om middagen for å se om det kom noe svar. Han skulle da reise med et av den norske marines fartøier, som da også skulle ta Kommanderende Admiral og general Fleischer med sig. Jeg var om kvelden en tur oppe hos utenriksministeren for å snakke med ham for siste gang. Han var like til det siste optatt med uavlatelige konferanser med alle slags forretningsfolk, som kom med sine spørsmål i anledning av situasjonen.

Jeg bad også min venn ekspedisjonssjef Platon komme til mig på mitt Tromsø-kontor for å diskutere hvordan jeg skulle få ordnet med den sivile administrasjon efter at Kongen og Regjeringen var reist. Jeg var for øieblikket øverste militære og sivile myndighet i det ubesatte område og måtte ha et forslag ferdig til tyskerne om hvordan administrasjonen av disse områder skulle ordnes efter kapitulasjonen. Vi ble enige om å tilkalle fylkesmann Gabrielsen, som da var i Tana. Han hadde jo på en utmerket måte forestått den sivile administrasjon av Nord-Norge før Regjeringen kom dit op. Jeg sendte et fly efter fylkesmannen. 8. juni om morgenen spiste jeg en siste frokost på Grand Hotell i Tromsø sammen med general Fleischer og hans frue, som skulle følge med sin mann til England. Generalen hadde helt forsonet sig med å måtte forlate sine avdelinger, men fruen var som rimelig kan være, sterkt beveget ved å skulle forlate landet.

Str:
forber
kert f
komn
gjaldt
til do
det så
dit, lå
get be
som v
så ho
Jeg
forha
ville j
i det l
bilise

krigsfangenskap. Men hvor lenge jeg kunne vente, ville bero på været. Jeg hadde lovet Regjeringen og Kongen å kapitulere så tidlig at vi ikke skulle risikere å få flere byer bombet og brent. Ble det klart flyvær, måtte jeg derfor være forberedt på å påskynde kapitulasjonen. Major Lindbäck Larsen hadde allerede gjort ferdig utkast til de nødvendige ordrer om tilbaketrekningen fra høifjellet, og hadde sendt ut en foreløbig ordre om dette etter telefonkonferanse med mig. Distriktskommandosjefen fikk ordre til straks å begynne demobiliseringen av alle bakre avdelinger, sikkerhetsvakter, øvelsesavdelinger o.s.v. Konferansen gav som resultat at hvis vi kunne holde det gående til og med 9. juni, så skulle det være lyktes å få satt demobiliseringen så godt i vei at vi skulle unngå å måtte kapitulere i åpen mark oppe i fjellet med alle de ulemper som derav følger.

På tilbakeveien passerte jeg Bardufoss, som var evakuert av de engelske flyvere og luftvern dagen i forveien. Jeg gikk av et øieblikk og så på de sprengte startbaner og sprengte luftvernskanoner og forskjellig annet materiell som var etterlatt. Mens jeg så på dette, kom en sivil mann bort til mig og spurte om dette betydde at vi skulle slutte fred med tyskerne. Jeg sa: «Nei.» Selv om vi nu måtte overgi oss i Nord-Norge, kom krigen til å fortsette. «Gud skje lov for det,» svarte mannen, og det var nok den almindelige stemning i Nord-Norge han der gav uttrykk for.

Da jeg kom hjem, gav jeg de siste instruksjoner til oberst Strugstad, som så derefter tok veien over fjellet til Sverige for å tiltre sin stilling som militærat-taché. Jeg sendte også forskjellige andre offiserer av Overkommandoen dels til Sverige og dels til Finland for forsterkning av legasjonens personell o.s.v. Overkommandoens arkiv hadde jeg allerede sendt over til England. Natten mellom den 8. og den 9. juni kom fylkesmann Gabrielsen og ekspedisjonssjef Platou til mig for å konferere videre om administrasjonsordningen, og for å forelegge mig noen forskjellige bestemmelser som jeg nu måtte utferdige som foreløbig administrator av Nord-Norge. Vi gikk igjennem de personer som det kunne bli tale om å foreslå for tyskerne til å administrere Nord-Norge inntil Administrasjonsrådet i Oslo kunne overta styret. Vi ble enige om at jeg burde foreslå fylkesmann Gabrielsen og direktør Siem som de to som kjente landsdelen best og ville ha mest tillit hos befolkningen.

Det høres kanskje rart ut i denne forbindelse, men Platou hadde med en flaske cognac, noe som Overkommandoen ikke hadde smakt på lenge, og sammen med generalstabssjefen og avdelingssjefene ble vi så sittende til ved fem-tiden om morgenen med cognac ved peisen. Og kanskje spesielt for mig som nu i 14 dager hadde tilbragt så å si alle mine netter i bil og mine dager enten i konferanser eller oppe i fjellet, var disse nattetimer ved peisen en både kjærkommen og påkrevet avspenning. Så jeg har sjelden vært mere takknemlig for noe enn for de timene og Platous cognac.

Allerede ved middagstid den 8. juni, mens jeg satt i konferansen på Seter-

9. JUNI

Efter kontakt mellom general Ruge og sjefen for de tyske tropper i Norge, general Falkenhorst, blir det besluttet at våpenstillstand skal inntre denne dag kl. 24.00.

Norske forhandlere blir sendt til Falkenhorsts stab i Trondheim, og til general Dietl som sjef for de tyske styrker i Narvik-området. Samme kveld rykker de tyske tropper igjen inn i Narvik, som er forlatt av de norske styrker.

I en erklæring til det norske folk, utformet for avreisen, kunninggjor Kongen at kampen innenlands har måttet oppgis, og at han og regjeringen derfor må flytte ut av landet. «Men de oppgir ikke dermed kampen for å gjenvinne Norges selvstendighet. Tvertimot – de vil holde frem med den utenfor landets grenser. De har det faste håp at de tyske overfallsmenn snart skal bli tvunget til å gi fra seg sitt bytte, og at det norske folket, sammen med andre folk som nå lider under tysk underkuing, atter skal få sin rett og sin frihet.»

moen, hadde jeg fått telefonbeskjed fra utenriksministeren om at noe svar fra Stockholm ikke var kommet, og at jeg derfor måtte ordne med kapitulasjonen etter den instruksjon jeg hadde fått. Været var grått med lavt skydekke, men med små gløtt innimellem, så det var tvilsomt om det var bombevær eller ikke. De allierte var kommet vel avgårde, så av hensyn til dem var det ikke noen grunn til å vente lenger, men for hver time jeg kunne vente med å innlede forhandlingene, vant jeg betraktelig med vår demobilisering. Jeg som tenkte på mitt ansvar for byene var tilbøielig til ikke å vente for lenge, men generalstabssjefen holdt sig stram, så først utpå dagen telegraferte vi til Stockholm og bad legasjonen meddele den tyske legasjon – kl. 20 tror jeg det var – at jeg var villig til å innstille fiendtlighetene i Nord-Norge. Utpå kvelden kom så svar som forlangte en befullmektiget forhandler sendt til Narvik og en til Trondheim, og dermed var altså felttoget slutt for mitt vedkommende.

Det ble så undertegnet to «Abkommen», en med general Dietl for Bjørne-

fjell og en med den tyske overkommando i Trondheim. Formodentlig var det vel den tyske overkommandos mening at general Dietl som kjente detaljene i fronten skulle ordne disse, mens hovedkapitulasjonen skulle undertegnes i Trondheim. Men det må ha vært noe kluss på linjen her, for resultatet ble to parallelle avtaler som varierte litt i detaljene. Da dette måtte komme til å volde kluss, ble jeg derfor enig med den første tyske forbindelsesoffiser som kom til mig, major Neef, om at hvor de to avtaler stod i strid med hverandre, skulle Trondheims-avtalen gjelde. Jeg har ryktevis hørt senere at det allikevel er blitt tull med enkelte ting på grunn av de to avtalers forskjellige ordlyd.

Efter avtale med utenriksministeren skulle jeg bestemme tidspunktet når Kongens proklamasjon og min dagsbefaling skulle offentliggjøres i kringkastingen, og da nu forhandlingene var kommet i gang, gav jeg ordre til at dette skulle skje. På Nordmo samlet jeg alt Overkommandoens personell og alle gårdens folk i stuen for å høre på kringkastingen. Det var en beveget stund, og det var vel ingen som ikke hadde tårer i øinene. Det var den siste del av det frie Norge som hermed ble opgitt. Jeg gikk bort til vinduet og så ut for ikke å gråte åpenlyst, og da så jeg ute på gårdsplassen et både bedrøvelig, men også pussig syn. De tre ekteparene som hadde stelt for oss hele tiden, gikk hver for sig arm i arm frem og tilbake på tunet og gråt, og bak det ene av dem ruslet en kjempestor newfoundlander med halen slepende i bakken som om den også forstod situasjonen og delte sitt herskaps sorg.

DEMOBILISERING

I de følgende dager gikk det så slag i slag med detaljforhandlinger og ordning av forskjellige ting som måtte skværes op nu. Den første tyske forbindelsesoffiser som meldte sig, major Neef, viste sig som en klok og dreven forhandler som optrådte som en gentleman og ikke hengte sig i detaljer. Han ble senere avløst av en ung major av general Dietls avdeling, såvidt jeg husker het han Schlebrügge. Han var en typisk frontoffiser som visst aldri hadde vært borte i noe slags stabsarbeide før, men var en søt og snild fyr som forsøkte å gjøre sitt beste. Når han kom inn til mig, gjorde han sine armstrekninger med slik kraft at han regelmessig slo fingrene op i taket i det værelse hvor jeg satt. En gang han hadde vært i Tromsø, kom han meget alvorlig tilbake til mig og fortalte at han måtte beklage sig over en ting. Han var kommet inn på kaféen på Grand Hotell og hadde da hilst kameratslig på noen norske offiserer som satt der, men de hadde bare snudd sig vekk. «Kjæte major,» sa jeg til ham, «hvis De gjorde slik armstrekning på Grand Hotell som de pleier å gjøre hos mig, så må De da forstå at norske offiserer ikke blir videre glad over det, for denne hilsemåten er jo nettopp uttrykk for alt det vi har kjempet imot.» Han så på mig en stund med sine store barneøine, og svarte så bare: «Ja, vielleicht,» og

trakk sig tilbake. Så søt og velopdragen han var, så var han atter et eksempel på disse representanter for det nye Tyskland, som har så vanskelig for å forstå den situasjon de er kommet op i her i landet.

Jeg blandet mig ikke noe større i de forhandlinger som nu fortsatte med alle mulige detaljer, men overlot det til generalstabssjefen med assistanse av oberstløytnantene Wrede Holm og Roscher Nielsen. Det var disse to som hadde vært i Bjørnefjell og Trondheim og undertegnet de to avtaler. Jeg hadde derfor god tid dels til å foreta enkelte reiser til Tromsø, til distriktskommandoen og til Setermoen for å ordne op forskjellige ting på stedet, og dels til å sove og hvile ut etter det press jeg hadde levet under den siste tid. Jeg hadde også anledning til å snakke med folk både her og der og få inntrykk av hvor hardt folk i Nord-Norge tok kapitulasjonen. Jeg husker en morgen, da en liten tysk avdeling kom til Nordmo som «Ehrenwache» for å markere at vi var fanger. Den heiste hakekorset på den gård hvor den tok kvarter. Da jeg så gikk min formiddagstur i nærheten, traff jeg en gammel bondemann som stod med tårer i øinene. Han sa: «Det er hardt at meg, som har levet her i bygda i 80 år og på den gården farfaren min har ryddet, å se det flagget der.» Jeg trøstet ham med at Vår Herre nok ville la ham leve lenge nok til å få se et annet og bedre flagg over bygden igjen.

Efterhvert som demobiliseringen nu gikk frem, kom de tilbake til Overkommandoen, alle de offiserer som hadde vært avgitt til tjeneste annensteds. Det er en scene som virkelig har brent sig inn i mig, og det var da oberstløytnant Berg kom tilbake etter å ha ført sin brigade ned fra fjellet og oppløst den. Han stod hos mig og gav rapport, og så knakk den svære trønderen plutselig sammen og begynte å hulke som et barn. «Jeg kommer aldri til å glemme,» sa han, «bataljonene mine, da de kom ned av fjellet. Ikke et ord og ikke et smil, bare forundrede øine som ikke skjønnte noen ting.» Jeg forsøkte å trøste ham, og sa at nu hadde vi alle sammen grått nok for denne krigen. Men det varte lenge før han ble den rolige karen som han pleide å være. Og det var vel også så at kapitulasjonen jo ikke har rammet noen hardere enn disse avdelinger av 6. divisjon, som nu i to måneder uavbrutt hadde drevet tyskerne foran sig, og akkurat stod med foten i startgropen til det siste sprang frem til seieren. Men det er jo også en svær moralsk støtte for Nord-Norge i denne tiden at de nordnorske avdelinger kan vende tilbake igjen «im Felde unbesiegt» – som den tyske armé sa om sig selv i 1918.

Under demobiliseringen kom det her og der til litt kjedelige tilfeller. Det er rart med det, når det ser ut til at alt ramler sammen, så kommer ofte også de slette sider hos menneskene frem, og slik var det enkelte steder her også. Det var ikke fritt for at det her og der var visse tendenser hos de omboende til å prøve å forsyne sig privat av de militære lagre. Det må jo være bedre at vi tar det, resonnerte de, enn at tyskerne får det. Slike tilfeller kom særlig der hvor franske og engelske tropper hadde vært og hadde måttet reise fra materiell.